

Warszawa, dnia 24 maja 2013 r.

RPO-721983-VII-720/13/DK

**Raport**  
**Krajowego Mechanizmu Prewencji**  
**z wizytacji**  
**Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Podgłębokiem**

**1. Wprowadzenie**

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 16 stycznia 2013 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Podgłębokie 1 A w Cycowie (dalej: MOW lub Ośrodek/placówka), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP lub Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny) oraz dr Aleksandra Iwanowska i Wojciech Sadownik (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania przebywających w nim nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o placówce przedstawionych przez Marię Radko - dyrektora MOW, Małgorzatę Koziak – zastępcę dyrektora MOW oraz Zbigniewa Drzewieckiego –zastępcę dyrektora szkoły;
- przeprowadzeniu rozmowy na osobności z niektórymi wychowankami MOW;
- oglądzie wszystkich pomieszczeń MOW, w tym sprawdzeniu stanu ich wyposażenia (w trakcie wizytacji pomieszczeń, sporządzono dokumentację fotograficzną wewnątrz placówki);
- zapoznaniu się z następującą dokumentacją: wybranymi aktami wychowanków, zeszytem raportów wychowawców, harmonogramem szkoleń personelu, dziennikami zajęć wychowawczych, rejestrem odwiedzin, rejestrem opieki medycznej, rejestrem urlopów, pismami i wnioskami wychowanek.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem Ośrodka m.in.: statut, procedurę przyjęcia podopiecznej do MOW, regulamin odwiedzin podopiecznej w MOW, system oceniania, strategię działań wychowawczych, zapobiegawczych oraz interwencyjnych wobec wychowanek MOW, zarządzenie nr 1/2010 w sprawie stosowania środka przymusu bezpośredniego, jakim jest użycie siły fizycznej wobec nieletniego umieszczonego w Ośrodku, procedurę dokumentowania oddziaływań resocjalizacyjno-wychowawczych, organizację pracy grup wychowawczych, ramowy plan pracy grup wychowawczych, raporty i rejestry z wydarzeń nadzwyczajnych w 2012 r., rejestry przypadków zastosowania środka przymusu bezpośredniego w latach 2010-2012, notatki służbowe dotyczące konfliktu między kilkoma wychowankami i nauczycielami, który miał miejsce w grudniu 2012 r. oraz protokoły kontroli (Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Lublinie z dnia 26 października 2012 r., Wydziału Zarządzania Kryzysowego z dnia 20 września 2012 r., Sądu Rejonowego we

Włodawie z dnia 10 lutego 2011 r., Kuratorium Oświaty w Lublinie z dnia 11 stycznia 2012 r.).

Przedstawiciele Mechanizmu poinformowali dyrektora Ośrodka o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

## **2. Ogólna charakterystyka**

Organem prowadzącym MOW jest Powiat Łęczyński. Nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Lubelski Kurator Oświaty. Ośrodek został założony w 1974 r. Poza internatem, w skład placówki wchodzi gimnazjum specjalne i zasadnicza szkoła zawodowa specjalna. MOW jest jednostką nieferyjną i funkcjonuje całodobowo.

MOW zabezpiecza potrzeby w zakresie resocjalizacji dziewcząt z terenu całej Polski, niedostosowanych społecznie, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Wychowanki przyjmowane są na podstawie postanowienia sądu oraz wskazania wystawionego przez Centralny System Kierowania Nieletnich w Ośrodku Rozwoju Edukacji w Warszawie i skierowania wydanego przez starostę właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wychowanki.

Co do zasady, placówka przyjmuje dziewczęta w wieku 13 – 18 lat. W szczególnie uzasadnionych względami natury szkolnej, środowiskowej oraz materialnej przypadkach, w Ośrodku mogą przebywać wychowanki do ukończenia 21 roku życia (rezydentki).

MOW dysponuje 84 miejscami, a w dniu wizytacji stan ewidencyjny wychowanek wynosił 63 osoby (2 wychowanki były w szpitalu, 2 na zwolnieniu lekarskim, 1 urlopowana, a 4 nie powróciły do placówki).

Podstawową formą organizacyjną pracy z wychowankami w Ośrodku jest grupa wychowawcza, których w dniu wizytacji było 6. W każdej grupie

wychowawczej liczba wychowanek nie przekraczała 12 osób. Jedną grupą wychowawczą opiekuje się co najmniej 2 wychowawców.

### **3. Traktowanie nieletnich przez personel wizytowanej placówki**

Prawa i obowiązki wychowanek MOW zostały zawarte w Statucie i określone szeroko, z uwzględnieniem wszelkich ważnych kwestii. Między innymi zgodnie z § 21 Statutu *wychowanka ma prawo do zachowania własnej podmiotowości, tożsamości i godnego traktowania, kształcenia-wychowania i specjalistycznej pomocy w zależności od indywidualnych potrzeb (...), ochrony przed przemocą fizyczną, psychiczną, wyzyskiem i innymi nadużyciami (...), informacji o nagrodach i środkach dyscyplinujących oraz o przebiegu procesu resocjalizacji, dostępu do świadczeń zdrowotnych, wyżywienia stosownie do potrzeb rozwojowych, ochrony więzi rodzinnych, możliwości składania skarg, próśb i wniosków, obiektywnej oceny uzyskiwania nagród i wyróżnień, wykonywania praktyk religijnych i korzystania z postug religijnych.*

Określone w § 24 Statutu, obowiązki wychowanek MOW nie są nadmiernie rozbudowane. Treść obowiązków nie jest też dyskusyjna.

Zgodnie z informacją dyrektora MOW, w czasie 6 miesięcy poprzedzających wizytację, doszło do 9 wydarzeń zakwalifikowanych jako zdarzenia nadzwyczajne. Były to głównie ucieczki. W trzech przypadkach zdarzenia polegały na agresji słownej i fizycznej którejś z wychowanek względem innej wychowanki, natomiast w jednym przypadku nieletnia dokonała samouszkodzenia. Analiza dokumentów pozwala na uznanie, że każdorazowo personel placówki reagował szybko i odpowiednio do sytuacji (np. zawiadamiając Policję, rodziców i sąd o ucieczce czy udzielając pomocy przedmedycznej w przypadku samouszkodzenia) oraz podejmował stosowne czynności w dalszym etapie postępowania z nieletnim (np. prowadząc z nim zajęcia profilaktyczne według programu ITAKA - nie uciekaj, zajęcia z psychologiem, pedagogiem, wychowawcą).

Z udostępnionego przedstawicielom KMP rejestru przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego wynika, że są one używane sporadycznie (3 przypadki na przestrzeni lat 2010-2012) i w uzasadnionych sytuacjach (np. w reakcji na agresję fizyczną wychowanki). Jedynym stosowanym w MOW środkiem jest doraźne, krótkotrwałe, ręczne obezwładnienie nieletniego. W analizowanych przypadkach każdorazowo powiadamiano sąd o zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego oraz uzyskiwano zaświadczenie lekarskie potwierdzające, że w wyniku jego stosowania dziecko nie odniosło obrażeń. W dniu wizytacji, w rozmowach indywidualnych wychowanki opisały przypadek użycia siły przez jednego z wychowawców ( ), polegający na wciągnięciu siłą do świetlicy nieletniej, która wcześniej demonstracyjnie wyszła z niej odmawiając odrabiania lekcji. Ze względu na fakt, że analizowana dokumentacja nie zawierała informacji o tym zdarzeniu, dyrektor MOW zobowiązała się wyjaśnić tą sprawę. KMP oczekuje na powiadomienie o końcowym efekcie tych działań.

Kolejną sprawą, którą poruszyły wychowanki podczas rozmów indywidualnych, było molestowanie niektórych z nich przez jednego z nauczycieli w r. Dyrektor MOW powiadomiła przedstawicieli KMP prosząc o wyjaśnienie tej kwestii, że była ona przedmiotem postępowania wyjaśniającego i zakończona uznaniem, że nie doszło do opisywanych przez dzieci zdarzeń. Analiza dokumentacji dotyczącej tej sprawy, tj. notatek służbowych i sprawozdań wskazuje, że pierwotnym problemem były działania kilku nauczycieli, walczących z paleniem nieletnich w łazienkach placówki. Zachowanie jednego z nich uznane zostało przez nieletnie jako niewłaściwe (popychanie, niestosowne uwagi). Sprawa palenia w łazienkach według prowadzących postępowanie wyjaśniające ewoluowała w konflikt o niewłaściwe zachowanie, w którym obie strony oskarżały się wzajemnie. W związku z tym przeprowadzono z wychowankami wspólne zajęcia, następnie indywidualne spotkania wychowanek z dyrektorem (obydwa spotkania miały na celu ustalenie, czy doszło do naruszenia przez

nauczyciela granic kontaktu fizycznego). Finalnie zorganizowano spotkanie zwaśnionych stron z udziałem innych wychowanek tej samej grupy, psychologa i pedagoga szkolnego. W trakcie tego spotkania pracownicy i wychowanki omówili swoje postępowanie, w tym nieletnie przedstawiły zachowania pracowników, które uznały za przejawiające brak szacunku oraz wskazały na swoje zachowania, uznane samodzielnie za niewłaściwe. Pracownicy oraz niektóre wychowanki podczas tego spotkania przeprosili się wzajemnie i zobowiązali do unikania zachowań, które zostały wskazane jako niepożądane. Dyrektor MOW podsumowując ustalenia w tej sprawie w piśmie z dnia 21 stycznia 2013 r., przekazanym Mechanizmowi stwierdziła, że jest ona wynikiem konfliktu związanego z zakazem palenia i złych relacji dziewcząt z wychowawczynią klasy, który został zakończony. Świadczy o tym fakt, że dziewczęta podczas wyjazdu świątecznego i kontaktu z rodzicami (przedstawicielami ustawowymi) nie zdecydowały się na złożenie zawiadomienia o przestępstwie, choć wcześniej zapowiadały, że to uczynią. Do czasu wizytacji dyrektor placówki nie odebrała również kolejnych sygnałów w tej sprawie czy też nowych doniesień o nieprawidłowym postępowaniu któregoś z nauczycieli.

KMP prosi jednak o uzupełnienie przekazanych danych o informację, jakie zachowania i wypowiedzi nauczyciela oraz innych pracowników MOW zostały uznane za faktycznie mające miejsce. Niepokojące są bowiem informacje o relacjach wychowanek podczas spotkania, które miało miejsce w dniu

r., na temat kierowanych pod ich adresem przez pracowników sprośnych żartów i komentarzy oraz klepaniu i szturchaniu dzieci. Zaznaczyć należy, że treść sprawozdania z tego spotkania wskazuje, że nieletnie były poważne, otwarte i szczerze. Oczywiście należy docenić wysiłki dyrektora placówki, zmierzające do uspokojenia nastrojów i pogodzenia zwaśnionych stron, niemniej jednak należy podnieść wątpliwość, czy sprawę tą można uznać za zakończoną.

Zgodnie z przyjętą w wizytowanej placówce *Strategią działań wychowawczych, zapobiegawczych oraz interwencyjnych*, personel prowadzi działania wychowawcze w celu eliminowania potencjalnego zagrożenia w konkretnych obszarach (przemoc fizyczna, psychiczna i seksualna, samookaleczenia, uzależnienia, ucieczki, kradzieże, bunt) oraz podejmuje, w razie konieczności, formalne działania interwencyjne. Określone w Strategii oraz w załącznikach nr 1 i 2 do tego dokumentu procedury postępowania w reakcji na zdarzenie o wskazanym wyżej charakterze, nie budzą wątpliwości Krajowego Mechanizmu Prewencji. Należy docenić starania personelu MOW, który w przyjętym przez Radę Pedagogiczną MOW dokumencie, dokonał syntetycznej analizy poszczególnych problemów, określił odrębnie działania profilaktyczne i interwencyjne w konfrontacji z obowiązującymi przepisami prawa i treścią Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci Młodzieży, przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 13 stycznia 2004 r. Treść przeanalizowanych przez KMP materiałów świadczy o poszanowaniu przez ich twórców praw wychowanków w zakresie dobrego traktowania.

Z informacji przekazanych przez niektóre wychowanki wynika jednak, że w placówce funkcjonuje tzw. drugie życie i dochodzi do aktów agresji fizycznej między wychowankami. Ofiarami nieformalnej struktury są głównie nowo przyjęte dziewczęta, które są sprawdzane przez starsze stażem w MOW koleżanki pod kątem ewentualnej współpracy z personelem (np. dokonuje się kradzieży rzeczy należącej do nowo przybyłej osoby w celu sprawdzenia, czy złoży w tej sprawie doniesienie). Umyślnie gnębi się psychicznie również te osoby, które zwrócą się do nauczyciela lub wychowawcy z informacją o przemocy fizycznej. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają podjęcie działań mających na celu diagnozę problemu i zintensyfikowanie ochrony dzieci narażonych na krzywdzenie przez inne wychowanki.

Z informacji przekazanych przez wychowanki przedstawicielom Mechanizmu wynika też, że personel dokonuje przeszukań pomieszczeń przez nich zajmowanych np. w sytuacji powzięcia wiadomości o fakcie wniesienia substancji niedozwolonej do MOW. Jedna osoba wskazała również na to, że przy przyjęciu do placówki została zobowiązana do rozebrania się do bielizny, by personel mógł swobodnie przeszukać jej wierzchnią odzież i sprawdzić, czy niczego pod nią nie ukrywa.

Nie podważając zasadności reakcji w przypadku doniesień o niedozwolonych substancjach, Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca uwagę, że przepisy ustawy z dnia 26 października 1982 r. *o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz.U. z 2010 r. Nr 33, poz.178 ze zm. dalej: u.p.n.) oraz rozporządzeń dotyczących młodzieżowych ośrodków wychowawczych nie przewidują regulacji uprawniających wychowawców do dokonywania kontroli/przeszukań osobistych. W Zaleceniach CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (dalej: Zalecenia Komitetu Ministrów), podkreślono, że konieczne są szczegółowe procedury dotyczące przeszukiwania młodocianych, personelu, odwiedzających oraz lokali. Sytuacje, w których takie przeszukania są niezbędne oraz ich charakter powinny być określone przez prawo krajowe. Z uwagi na wrażliwość materii jaką są przeszukania, Krajowy Mechanizm Prewencji będzie postulował podjęcie pilnych prac legislacyjnych w tym zakresie. Natomiast w związku z brakiem odpowiednich uregulowań w prawie krajowym, Ośrodek powinien przygotować oddzielną procedurę, dotyczącą jedynie kwestii samych przeszukań i kontroli. W procedurze tej, należy wskazać m.in., że czynności te wykonywane są przez osobę tej samej płci, co osoba poddawana kontroli osobistej.

#### **4. Dyscyplinowanie**



Nagrody i kary stosowane w placówce oraz okoliczności ich przyznania/wymierzenia wraz z trybem odwoławczym określone są w *Wewnętrznośrodkowym Systemie Oceniania w MOW* (tzw. WSO). W dokumencie tym przyjęto również system oceniania wychowanek w grupie wychowawczej (od oceny wzorowej do nagannej), z którym łączy się szczegółowy katalog uprawnień lub informacja o ich braku, w przypadku otrzymania konkretnej oceny (np. wychowanka z oceną bardzo dobrą ma możliwość oglądania programu telewizyjnego w soboty do godz. 24.00 za zgodą wychowawcy pełniącego dyżur nocny, a wychowanka z oceną naganną nie może otrzymać zgody na odwiedziny w Ośrodku znajomych, z wyjątkiem najbliższych członków rodziny). Zaznaczyć należy, że na ocenę z zachowania, wpływ ma zarówno aktywność szkolna i przygotowanie do lekcji, jak i zachowanie nieletniej na terenie internatu oraz jej ogólna postawa (zgodnie z § 2 ust. 9 WSO *ocena z zachowania jest jedna - stanowi wypadkową ocen ze szkoły i grupy wychowawczej*).

Dokument WSO nie jest czytelny w omawianym zakresie. Wydaje się bowiem, że dyscyplinowanie w placówce polega na reglamentowaniu przywilejów, na co wskazuje część materiału zatytułowana *System oceniania w grupie wychowawczej*. Jednocześnie w WSO przedstawiono dwa odrębne katalogi nagród i kar (jeden określony w części *Oceniane wewnątrzszkolne*, drugi w części *System oceniania w grupie wychowawczej*). Jest zatem możliwe, aby w przypadku obniżenia oceny z zachowania (czas funkcjonowania wychowanki w danej ocenie wynosi 2 tygodnie), poza związaną z nią redukcją przywilejów, zastosowane zostały również inne kary, na co wskazały niektóre dziewczęta w rozmowach z przedstawicielami Mechanizmu. Mechanizm oczekuje wyjaśnienia okoliczności wymierzania kar poza obniżeniem oceny z zachowania, z którą łączą się z założenia określone konsekwencje.

Modyfikacji wymaga natomiast WSO w zakresie form karania dzieci. Należy zaznaczyć, że przenoszenie wychowanki możliwe jest wyłącznie w trybie

wychowawczym i nie może być traktowane ani wymieniane jako kara. Co więcej, w ocenie KMP, dyrektor Szkoły nie jest uprawniony do przeniesienia wychowanki do innego Ośrodka, a wychowawca do wnioskowania w tej sprawie (art. 37 ust. 2 WSO daje taką możliwość). Zgodnie z Zaleceniami Komitetu Ministrów tego typu kara nie powinna być stosowana (Zalecenie 97: *Młodociani nie mogą być przenoszeni w ramach środka dyscyplinarnego*). Komitet uznał, że młodociani mogą być przenoszeni wówczas, cyt.: *kiedy początkowe kryteria dla umieszczenia ich lub dalsze propagowanie reintegracji społecznej mogą być realizowane w bardziej skutecznym sposobie w innej instytucji lub kiedy poważne ryzyko w zakresie bezpieczeństwa sprawia, że transfer taki jest nieodzowny* (Zalecenie 96). *Młodociany może zostać przeniesiony z jednego typu instytucji do drugiego, jeżeli przewidziano to prawem i jeżeli nakazuje to władza sądowa lub administracyjna po przeprowadzeniu odpowiedniego dochodzenia* (Zalecenie 98). W ocenie KMP dyrektor MOW jest uprawniona do złożenia wniosku o przeniesienie danej podopiecznej do innego ośrodka, zgodnie z kryteriami wskazanymi w Zaleceniu 96 Komitetu Ministrów, jednak możliwość ta nie powinna być wskazana w katalogu kar wymierzanych przez personel placówki.

Jako kara nie powinno być również stosowane ograniczenie lub wstrzymanie otrzymywania korespondencji od znajomych oraz kontaktu ze znajomymi, o którym wcześniej wspomniano w kontekście reakcji na naganną ocenę wychowanki. W u.p.n. ściśle określono przypadki, w których dyrektor ośrodka może kontrolować oraz nie doręczyć korespondencji nieletniemu, tudzież ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza MOW (art. 66 § 3 i 4 u.p.n.). Są to enumeratywnie wymienione okoliczności, których nie można interpretować rozszerzająco. Co więcej, o każdorazowej decyzji w przedmiocie nedoręczenia korespondencji powinien być powiadomiony sąd rodzinny, a nieletniemu przysługuje prawo do złożenia zażalenia, o czym powinien zostać poinformowany (art. 66 § 3 u.p.n.). Podobna procedura wiąże się z ograniczeniem

lub zakazaniem kontaktów nieletniego w innej formie z osobami spoza placówki (art. 66 § 5 u.p.n.).

Kolejną wątpliwość KMP zwróciły następujące kary: pokrycie kosztów zakupu środków opatrunkowych i leków w przypadku samookaleczeń, pokrycie środków transportu w przypadku ucieczki wychowanki, dodatkowe prace na rzecz grupy i Ośrodka oraz zakaz przebywania wychowanki z oceną naganną na innym piętrze internatu.

Nakazy dotyczące konieczności zakupu środków medycznych czy też pokrycia środków transportu są nie tylko dyskusyjne (dziecko, które znajdując się w trudnej sytuacji, w określonym stanie psychicznym, dokonało np. emocjonalnego samouszkodzenia, nie powinno ponosić materialnych konsekwencji swojego czynu tak samo jak nie obciąża się osoby dorosłej będącej w tej samej sytuacji za leczenie i środki medyczne), ale również nie znajdują oparcia w obowiązujących przepisach prawnych.

Trudno również uznać za konstruktywne i efektywne wychowawczo karanie poprzez pracę. W praktyce może to spowodować negatywne postrzeganie pracy. Wskazać należy, że zgodnie z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (dalej: Rezolucja 45/113) *praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej* (Reguła 67). Mechanizm wyjaśnia, iż nie ma zastrzeżeń do wykonywania przez nieletnich dodatkowej pracy na rzecz Ośrodka w sytuacji, gdy wychowanek chce zasłużyć na lepszą ocenę z zachowania i w efekcie zdobyć jakiś przywilej, jeśli sam zgłasza się do wykonywania takiej pracy. Ponadto zdaniem Mechanizmu w sytuacjach takich jak zaśmiecanie, niezmiękanie obuwia, niepozostawianie po sobie porządku, również dopuszczalne jest zastosowanie środka wychowawczego w postaci pracy porządkowej, gdyż uczy to poszanowania pracy innych osób oraz przestrzegania obowiązku dbania o czystość i porządek. W związku z tym, że w przedmiotowym przypadku o okolicznościach tych nie ma mowy, za niewskazane z wychowawczego punktu widzenia uznać należy stosowanie jako kary pracy na rzecz Ośrodka.

Zakaz swobodnego poruszania się po placówce jest niezrozumiały oraz pozbawiony cech legalizmu prawnego i pedagogicznego. Kara ograniczająca wolność poruszania się po budynku stoi w sprzeczności z charakterem MOW, który z założenia jest placówką otwartą. W rozwiązaniach prawnych dotyczących funkcjonowania MOW nie istnieją regulacje umożliwiające tego typu ograniczenia. Fakt przestrzennej izolacji (ukarana wychowanka, przebywając w internacie, nie może opuszczać danego piętra) nasuwa skojarzenia z systemem penitencjarnym. A przecież istotą resocjalizacji nieletnich jest umożliwianie im jak najszerszych kontaktów rówieśniczych, które należy odpowiednio kształtować metodycznie. Konkludując KMP przypomina, że zgodnie z treścią art. 16 ust. 1 Konwencji o Prawach Dziecka (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz.526 z późn. zm.), *żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.*

Wątpliwości budzi także szeroki krąg osób uprawnionych do wymierzania kar w Szkole. Zgodnie z § 37 ust. 3 WSO uczeń może być zdyscyplinowany przez każdego pracownika Szkoły, jeśli wymaga tego sytuacja. Nie jest czytelne o jaki rodzaj zdyscyplinowania chodzi, w przeciwieństwie do kar wymierzanych przez dyrektora Szkoły, których katalog jest ściśle określony i zamknięty. KMP stoi na stanowisku, że każdy powinien reagować na złe postępowanie dziecka, natomiast uściślenia w treści WSO wymaga, na czym ta reakcja może polegać.

Odrębnym problemem w omawianym obszarze dyscyplinowania wychowanek MOW jest nieprawidłowa praktyka działania personelu Ośrodka.

W rozmowach indywidualnych z przedstawicielami Mechanizmu wychowanki przyznały, że w placówce stosowana jest odpowiedzialność zbiorowa i że są straszone ukaraniem za niewskazanie osoby winnej danego przewinienia. Doniesienia te mają pokrycie w analizowanej dokumentacji i rozmowie podsumowującej wizytację. Opisane sytuacje stoją w sprzeczności z regułami zawartymi w Rezolucji 45/113: *Sankcje zbiorowe mają być zakazane* (Reguła 67).

*Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70).*

## **5. Prawo do informacji**

Z informacji przekazanych przez dyrektora placówki wynika, że zgodnie z obowiązującą w MOW praktyką, przyjmowane do placówki nieletnie, są informowane przez personel o obowiązujących w niej zasadach i przedstawia się im infrastrukturę budynku. Zapoznanie się z prawami, obowiązkami i zasadami pobytu w Ośrodku wychowanka potwierdza własnoręcznym podpisem.

Dodatkowo dobrą praktyką w tym zakresie jest przekazywanie wychowankom ulotki Ośrodka i materiału informacyjnego opracowanego w formie broszury przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Na zajęciach wychowawczych dzieciom prezentuje się również informacje o ich prawach, obowiązkach i przywilejach w formie prezentacji multimedialnej.

Zasady funkcjonowania grup wychowawczych wraz z innymi ważnymi dla wychowanek informacjami (np. rozkładem dnia), zamieszczone zostały na ogólnodostępnych tablicach informacyjnych. Udostępniane wychowankom informacje zawierają również dane teleadresowe instytucji, do których może zwrócić się dziecko (m.in. sądu rodzinnego i Rzecznika Praw Obywatelskich).

## **6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym**

Z ustaleń przedstawicieli Mechanizmu wynika, że placówka nie stwarza żadnych ograniczeń w kontaktach nieletnich z członkami najbliższej rodziny. Istnieje również możliwość utrzymywania kontaktu z osobami niespokrewnionymi z nieletnimi (m.in. sympatiami dziewcząt).

Zgodnie z informacją dyrektora placówki o ograniczeniu lub zakazaniu przez personel MOW kontaktów wychowanek z członkami rodziny, powiadamiany jest sąd. Mechanizm wyraził już wątpliwości w niniejszym raporcie dotyczące braku takiej procedury w przypadku znajomych (patrz pkt 4).

Kontakty z rodzinami i innymi osobami odbywają się w formie listownej, telefonicznej oraz w czasie odwiedzin, organizowanych przez MOW zgodnie z przyjętym *Regulaminem odwiedzin podopiecznej w ośrodku*, tj. w dni świąteczne i wolne od zajęć szkolnych oraz w inne dni tygodnia w sytuacjach szczególnych. W zależności od oceny z zachowania oraz aktualnej sytuacji wychowawczej, podczas odwiedzin wychowanka może dostać przepustkę na wyjście poza teren Ośrodka. Rodzina odwiedzająca wychowankę ma możliwość nieodpłatnego noclegu w MOW.

Korespondencja nieletnich nie jest czytana (dotyczy to również poczty elektronicznej wysyłanej z pracowni komputerowej MOW). Listy wychowanek mogą być kontrolowane tylko w przypadku, gdy istnieje podejrzenie, że zawierają treści szkodliwe, niezgodne z prawem, zagrażające bezpieczeństwu Ośrodka bądź takie, które niekorzystnie wpływają na resocjalizację wychowanki. Podobnie w sytuacji wystąpienia podejrzenia o przemyt artykułów niepożądanych, zawartość paczek poddawana jest szczegółowej kontroli przez pracownika Ośrodka, w obecności wychowanki.

Podobnie regulowane są kontakty telefoniczne wychowanek, które poza telefonem stacjonarnym w MOW, mogą pod nadzorem wychowawców korzystać ze swoich telefonów komórkowych. Zasady korzystania z telefonów komórkowych określone zostały w WSO i Mechanizm nie wnosi uwag do zapisów tego dokumentu w tej części.

Poza możliwością wyjścia poza Ośrodek w ramach odwiedzin, placówka organizuje również wyjścia grupowe (np. do kina) oraz zezwala na indywidualny udział wychowanek w przedsięwzięciach organizowanych poza placówką (np. w lokalnych klubach sportowych). Wychowanki z najwyższą oceną z zachowania mogą swobodnie wychodzić poza teren placówki po lekcjach i obiedzie, do godz. 16.00. MOW organizuje również wspólne imprezy z wychowanekami innych placówek (w tym również chłopcami) oraz wyjazdy, co

ułatwia utrzymywanie i rozwój kontaktów podopiecznych ze światem zewnętrznym.

Przedstawiciele KMP nie odebrali żadnych uwag wychowanek w omawianym zakresie.

## **7. Prawo do ochrony zdrowia**

MOW zapewnia opiekę lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, który raz w tygodniu przyjmuje pacjentki w placówce oraz jest dostępny na telefoniczne wezwanie w razie pilnej potrzeby. W nagłych wypadkach wzywane jest pogotowie.

W przypadku konieczności konsultacji specjalistycznych, wychowanki dowożone są na wizyty do przychodni w okolicznych miejscowościach.

Z rozmów indywidualnych z wychowanekami wynika, że nie mają większych zastrzeżeń dotyczących realizacji ich prawa do ochrony zdrowia poza trudnością w dostępie do stomatologa. Zgodnie z relacją niektórych rozmówców KMP na usługi tego specjalisty, mimo dolegliwości bólowych czeka się około 2 tygodni. Jedna z wychowanek zwróciła w tym zakresie również uwagę na problem dowożenia podopiecznych do przychodni pod opieką wychowawcy, bez możliwości szybkiego dojazdu do lekarza w sytuacji, gdy wychowawca danej grupy jest nieobecny. Problem ten wymaga wyjaśnienia.

Podobnie wyjaśnienia wymaga, czy wychowanki MOW objęte są profilaktyczną opieką medyczną, albowiem z rozmów z nimi nie wynika, czy poza reakcją na zgłaszane dolegliwości, prowadzi się działania profilaktyczne. Zgodnie z *Zaleceniami Komitetu Ministrów opieka zdrowotna w instytucjach dla nieletnich nie powinna ograniczać się do leczenia chorych pacjentów, ale powinna być rozszerzona na medycynę społeczną i profilaktykę oraz nadzorowanie żywienia* (Reguła 75).

Placówka boryka się z problemem kierowania do niej przez ORE osób nieskutecznie wcześniej leczonych psychiatrycznie i uzależnionych od środków

psychoaktywnych oraz alkoholu. Aby im pomóc, MOW korzysta z usług Szpitala Neuropsychiatrycznego w Lublinie oraz specjalistów działających w różnych organizacjach pozarządowych (m.in. w Monarze).

W Ośrodku przebywają również wychowanki, które są ofiarami przemocy, m.in. seksualnej. Im również zapewnia się pomoc medyczną oraz terapeutyczną, korzystając z zaplecza organizacji pozarządowych (m.in. La Strady Fundacji Przeciwko Handłowi Ludźmi i Niewolnictwu).

Dla wsparcia działalności MOW, pracownicy placówki powołali do życia stowarzyszenie *Możesz Osiągnąć Więcej*, które zgodnie z relacją dyrektora placówki, stara się pomóc m.in. poszukując dodatkowych źródeł finansowania Ośrodka i w konsekwencji uzyskania środków na zatrudnienie w nim psychiatry i terapeuty.

Ponieważ analiza dokumentacji placówki ujawniła, że w praktyce nie korzysta się z izolatki dla chorych (wychowanka, u której stwierdzono świerzb nie została odseparowana od zdrowych dzieci), KMP zaleca kierowanie do niej dzieci, które są zakaźnie chore.

## **8. Prawo do edukacji**

Wychowanki MOW obecnie zdobywają wiedzę w gimnazjum oraz w zasadniczej szkole zawodowej (dalej: ZSZ) o kierunku kucharz małej gastronomii.

Klasy oraz pracownie w budynku szkoły są przystosowane do kształcenia specjalnego. Uczennice ZSZ o profilu kucharz mają możliwość odbywania praktyk na terenie Ośrodka. Na terenie szkoły działa dobrze wyposażona biblioteka.

Przyjętą w MOW zasadą jest, że nauczyciele po zajęciach szkolnych pomagają przez 2 godziny wychowankom w nauce w internacie. W zależności od potrzeb są to zajęcia indywidualne lub grupowe. KMP uznaje to za dobrą praktykę podobnie jak prowadzenie odrębnych dla każdej klasy teczek, w których odnotowywane są przez nauczycieli m.in. informacje o zadaniach domowych.



Dzięki treści tych informacji, wychowawcy opiekujący się wychowankami w internacie mają potrzebną w udzieleniu pomocy dziewczętom wiedzę, jaki materiał omawiany był w szkole danego dnia i kto ma jakie zadanie do wykonania. Zgodnie z relacją dyrektora MOW, w efekcie uczennice szkoły osiągają bardzo dobre wyniki w nauce, a ZSZ jest najlepszą tego typu szkołą w powiecie.

## **9. Oddziaływania wychowawcze i kulturalno-oświatowe**

W MOW funkcjonuje 6 grup wychowawczych liczących do 12 osób. Istnieje możliwość otwarcia kolejnej grupy wychowawczej, gdyby zwiększyła się liczba wychowanek. Personel stara się, aby w grupach wychowawczych były te same osoby, co w klasach szkolnych, ale nie jest to zasadą.

W ramach zajęć wychowawczych w internacie prowadzone są następujące zajęcia specjalistyczne:

- resocjalizacyjne;
- socjoterapeutyczne;
- profilaktyczne *Spójrz inaczej na agresję*;
- terapeutyczne w zakresie terapii uzależnień.

Poza obowiązkowymi zajęciami szkolnymi, MOW prowadzi różne zajęcia dla dziewcząt w ramach kilku kół zainteresowań m.in. prowadząc rozbudowany blok zajęć plastycznych w dobrze wyposażonych pracowniach na terenie internatu.

W placówce nie organizuje się spotkań społeczności Ośrodka, ale regularne spotkania społeczności grup wychowawczych, w trakcie których omawiane są m.in. sprawy wychowawcze.

Dla każdego nieletniego opracowuje się indywidualny program edukacyjno - terapeutyczny. Za jego realizację odpowiedzialny jest wyznaczony wychowawca. Informuje on nieletniego o przebiegu procesu terapeutycznego i możliwości wpływania na jego przebieg.

Wychowankom MOW zapewnia się interesujące zajęcia wychowawcze i kulturalno-oświatowe. Przykładowo w placówce organizowane są spotkania z

autorami książek, misjonarzami i innymi ciekawymi osobami. Mimo niedogodnego z perspektywy możliwości rozwoju działalności kulturalno-oświatowej położenia placówki, dla młodzieży z MOW organizuje się wyjazdy na koncerty, do kina, do muzeów, etc.

Według relacji dyrektora MOW, wychowanki mogą angażować się w działalność *Centrum Wolontariatu w Lublinie*. Między innymi prowadzą zajęcia z *bajkoterapii* w Dziecięcym Szpitalu Klinicznym w Lublinie, czytając książki chorym dzieciom. Dziewczeta z Ośrodka uczą się też opieki nad dziećmi z niepełnosprawnością angażując się, na zasadzie dobrowolności, w prace w ośrodku rewalidacyjno-wychowawczym w Łęcznej oraz pomagają dzieciom obcokrajowców, mieszkających w Ośrodku dla Cudzoziemców w Lublinie, a także dzieciom z pobliskich domów dziecka. KMP uważa działania MOW w tym zakresie za bardzo dobrą praktykę, pożyteczną dla samych podopiecznych placówki (m.in. z perspektywy wychowawczej), jak i dla osób, którym dzięki temu niesiona jest pomoc.

Niestety Mechanizm odebrał pojedyncze sygnały od wychowanek MOW, które utrzymywały, że nie są wolontariuszkami, bo opisana działalność jest obowiązkowa. KMP zaleca zatem, aby w pracę tą angażować tylko te osoby, które chcą się jej dobrowolnie podejmować.

W działalność wychowawczą w MOW angażują się również studenci z Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie, którzy organizują zajęcia dla dziewcząt o charakterze edukacyjno-wychowawczym i religijnym.

## **10. Prawo do praktyk religijnych**

Na terenie MOW mieści się kaplica, w której organizowana jest co niedzielę msza św. Dla chętnych prowadzone są 3 razy w roku rekolekcje. W szkole odbywają się zajęcia z religii. Według informacji dyrektora placówki, w dniu wizytacji, w MOW nie przebywały osoby innego wyznania niż rzymskokatolickie.

W trakcie rozmów indywidualnych przedstawiciele Mechanizmu odebrali skargi, że wychowanki uczestniczą w nabożeństwach na zasadzie przymusu. W myśl art. 53 ust. 3 Konstytucji RP (Dz.U. 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn.zm.), *Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami.* Mając na uwadze wskazany przepis, KMP zaleca uwzględnić wolę rodziców wychowanek i samych wychowanek co do ich uczestnictwa w nabożeństwach.

### **11. Personel wizytowanej placówki**

Poza dyrektorem i wicedyrektorem MOW oraz dyrektorem Szkoły, w placówce pracuje 18 wychowawców, 2 psychologów, 2 pedagogów, 12 nauczycieli, bibliotekarz, instruktor zajęciowy, 2 pracowników socjalnych, a także pracownicy administracji (4 osoby) i obsługi (9 osób).

Poza studiami kierunkowymi, umożliwiającymi pracę w MOW, pracownicy pedagogiczni oraz pozostały personel placówki biorą udział w dodatkowych szkoleniach. Niektóre osoby podwyższają kwalifikacje w ramach studiów doktoranckich (3 osoby) oraz studiów podyplomowych z resocjalizacji (4 osoby).

Analiza zakresów tematycznych szkoleń ujawnia jednak, że wśród ostatnio odbytych szkoleń nie było zajęć z udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej. Ze względu na możliwe w środowisku wychowanek MOW zagrożenia agresją i autoagresją, zdrowotnymi reperkusjami używek oraz mogącymi wydarzyć się w każdej zbiorowości dzieci nieszczęśliwymi wypadkami, istnieje potrzeba, aby każdy pracownik opiekujący się nieletnimi miał wiedzę i umiejętności z tej dziedziny. Należy zaznaczyć, że zasady udzielania pierwszej pomocy w ostatnich latach uległy modyfikacji, a zatem osoby, które brały udział w zajęciach tego typu dość dawno, powinny zapoznać się ze zmianami. Nadto ćwiczenie np. raz do roku umiejętności w zakresie udzielania pierwszej pomocy, utrwała ważne w sytuacji stresowej nawyki i stanowi pewną gwarancję, że osoba biorąca udział w zdarzeniu, nie będzie obawiać się podjęcia działania.

Pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym. Wskazuje na to Reguła 85 Rezolucji 45/113 stanowiąca, że *Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

Dodać należy, że według relacji dyrektora placówki, w latach 2011 - 2012 (do dnia wizytacji) nie było postępowań dyscyplinarnych czy karnych, prowadzonych wobec pracowników MOW. Nie składano również żadnych skarg na personel placówki.

## **12. Warunki bytowe**

Bazę placówki stanowią: internat, szkoła, tereny rekreacyjne, boisko sportowe, place do zabaw i gier, sad i ogródki działkowe. Budynek MOW nie jest monitorowany.

Internat zajmuje 3 kondygnacje, z których każda użytkowana jest przez 2 grupy wychowawcze. Poza sypialniami dla dziewcząt (4-osobowymi), każda grupa korzysta z odrębnych: świetlic, łazienki (przystosowanej dla 12 osób), pracowni plastycznej oraz pomieszczenia gastronomicznego. W pomieszczeniu tym wychowanki mogą przygotowywać dodatkowe posiłki oraz podwieczorek i kolację (śniadanie i obiad przygotowywane jest w kuchni Ośrodka i wydawane we wspólnej dla grup stołówce). Ponadto w budynku internatu mieści się kaplica, stołówka z przylegającą do niej kuchnią, gabinet lekarski, izba chorych z odrębnym sanitariatem, pokój socjalny, pralnia oraz niewielka galeria, w której wystawiane są prace plastyczne wychowanek, a także dodatkowe toalety i szatnia dla dzieci.

Wyposażenie oraz urządzenie internatu nasuwa pozytywne skojarzenia z domowymi warunkami. Okna wszystkich pomieszczeń są uchylne, zapewniające

dostęp światła słonecznego. Pokoje, z których korzystają nieletnie, mają odpowiednie oświetlenie, temperaturę oraz wentylację. Wszystkie pomieszczenia są wyposażone przynajmniej w podstawowe meble i sprzęty.

Wychowanki, z którymi rozmowy przeprowadzili przedstawiciele Mechanizmu pozytywnie oceniły warunki panujące w internacie oraz nie miały większych uwag dotyczących oferowanego wyżywienia. Większość dziewcząt wskazała jednak na problem z dostępnością ciepłej wody (nie starcza jej dla wszystkich korzystających z sanitariatów) oraz jej zanieczyszczeniem (cyt. *czasem leci żółta woda z kranów*).

Szkoła usytuowana w odrębnym, sąsiadującym z internatem budynku, dysponuje klasami, pracowniami przedmiotowymi, kompleksowo wyposażonymi, w tym pracownią komputerowo - internetową, a także skomputeryzowaną biblioteką wraz z czytelnią oraz salą gimnastyczną. W planach jest stworzenie pracowni ceramicznej w nieużytkowanej obecnie pracowni krawieckiej mieszczącej się również na terenie szkoły. W dniu wizytacji w niektórych pomieszczeniach szkoły (m.in. w bibliotece) panowała zbyt niska temperatura.

MOW przeszedł kompleksowy remont w przeciągu ostatnich 10 lat, niemniej jednak potrzebne są jeszcze pewne nakłady w tym zakresie. Poza koniecznością wykonania termomodernizacji, izolacji piwnic i odświeżenia wnętrza placówki, w tym remontów niektórych łazienek oraz wymianę zużytych sprzętów i mebli, na które wskazała dyrektor Ośrodka, w ocenie KMP istnieje potrzeba dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, które ze względu na specyfikę MOW, mogą się w niej pojawić. Obecnie dostosowanie to ogranicza się jedynie do podjazdu wiodącego do głównych drzwi internatu.

### **13. Dobre praktyki.**

KMP docenia dobrą praktykę placówki w zakresie korzystania z pomocy wychowankom MOW, udzielanej przez organizacje pozarządowe oraz wolontariuszy/studentów, w różnych obszarach, takich jak np. towarzyszenie

dziecku w toczących się postępowaniach karnych, w których wychowanki placówki są świadkami lub pokrzywdzonymi.

Dobłą praktyką jest również stworzona przez pracowników placówki organizacja pozarządowa, której celem jest między innymi wspieranie działań edukacyjnych, wychowawczych i gospodarczych MOW.

Kolejnłą, wartą pozytywnego wyróżnienia praktyką, opisaną w niniejszym raporcie, jest prowadzenie oddziaływań wychowawczych poprzez wolontariat wychowanek.

#### **14. Zalecenia Krajowego Mechanizmu Prewencji.**

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

##### **Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego:**

1. zbadanie sprawy przemocy rówieśniczej, której ofiarami są głównie nowo przyjmowane wychowanki;
2. zmianę treści *Wewnątrzrodzkowego Systemu Oceniania w MOW* w zakresie opisanym w pkt 4 (*Dyscyplinowanie*) niniejszego raportu i stosowanie tylko tych kar, które są dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa, zgodnych z zaleceniami międzynarodowymi;
3. zaprzestanie stosowania odpowiedzialności zbiorowej wobec wychowanek lub/i grożenia nią w przypadku nieujawnienia sprawczyni danego przewinienia;
4. uwzględnienie woli rodziców co do uczestnictwa wychowanek w praktykach religijnych;
5. angażowanie w prace wolontariatu tylko tych wychowanek, które dobrowolnie chcą się ich podejmować;

6. zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej oraz ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
7. każdorazowe, niezwłoczne zawiadomienie przez dyrektora MOW wychowanki oraz sądu rodzinnego wykonującego orzeczenie o powodach decyzji o ograniczeniu lub zakazaniu kontaktów z wybranymi osobami;
8. przygotowanie oddzielnej procedury dotyczącej przeszukań pomieszczeń i kontroli wychowanków;
9. korzystanie w praktyce z izolatki dla chorych;
10. kontynuację remontów, modernizacji oraz wymiany zużytych mebli i urządzeń, a także dostosowanie infrastruktury MOW do potrzeb osoby z niepełnosprawnością przy okazji zaplanowanego remontu;
11. zapewnienie wychowankom właściwej temperatury w szkole oraz ciepłej i czystej wody w internacie.

**Starostwu Powiatowemu w Łęcznej:**

1. zapewnienie MOW środków finansowych na realizację zaleceń nr 6, 10 i 11.